

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ К. Д. УШІНСЬКОГО»**

*(кафедри теорії та методики практичної психології,
кафедра психіатрії, медичної та спеціальної психології)*

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

(кафедра мовної та психолого-педагогічної підготовки)

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ**

(кафедра психології)

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

(кафедра практичної психології)

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

**Збірник наукових праць
Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції**

19 травня 2023 року

Одеса – 2023

УДК 001+159.9 (063)
ББК 72+88.4
З-41

Друкується за рішенням Вченої ради соціально-гуманітарного факультету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 11 від 30.06.2023 року).

Організаційний комітет:

О. В. Вдовіченко – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики практичної психології Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

І. П. Кондратьєва – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психіатрії медичної та спеціальної психології Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Т. М. Лазоренко – кандидат психологічних наук, доцент кафедри теорії та методики практичної психології Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Актуальні проблеми практичної психології : збірн. наук. праць Всеукр. наук.-практич. інтернет конф. (19 травня 2023 року, м. Одеса). Одеса, 2023. 218 с.

В збірник увійшли матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів, яка присвячена актуальним проблемам практичної психологічної науки. Тематика наукових праць присвячена переважно теоретичним та практичним аспектам сучасної психологічної науки.

Для здобувачів, аспірантів, молодих науковців психологічних та педагогічних вузів.

($t=4,98$; $p<0,01$). А отже, вплив настрою на професійні стосунки цих досліджуваних є найменш контрольованим. А, відповідно, підвищує вираженість резистенції, показник якої в групі «в» в цілому знаходиться на місті 81-го перцентилля, в той час як в групі «нв» є помітно нижчим ($t=5,59$; $p<0,01$).

Щодо показника емоційного дефіциту, оцінки за ним в групі «в» відповідали у середньому 76-му перцентиллю, в той час як у групі «нв» – 17-му ($t=3,80$; $p<0,01$), а отже, цим досліджуваним більш властиві емоційна чуттєвість, спустошення при виконанні професійних обов'язків, ніж особам з низьким рівнем професійного вигорання. Як наслідок, в них підвищує вираженість показника виснаження, який в групі «в» відповідає 77-му, а в групі «нв» - 12-му перцентиллю ($t=5,52$; $p<0,01$).

Висновки. Показано, що більш ніж третина досліджуваних має високий рівень професійного вигорання, яке виявляється у зниженні професійної компетентності, рідше – у втомі та негативному сприйнятті людей. Також помітними проявами вигорання є надмірне емоційне виснаження, особистісне віддалення, байдужість, небажання працювати, цинічне ставлення до партнерів з професійної взаємодії. Визначено відмінні риси емоційного стану осіб з високим рівнем професійного вигорання, а саме: помітна емоційна чуттєвість, спустошеність, почуття безпорадності, бажання змінити роботу або професійну діяльність в цілому.

Література

1. Бойко В. В. Синдром емоційного вигорання в професійному спілкуванні. СПб. 1999. 216 с.
2. Винник В. 100 порад: як отримати задоволення від роботи і уникнути емоційного вигорання. К. 2010. 174 с.
3. Водопьянова Н. Е. Синдром «выгорания» в профессиях системы «человек–человек». *Практикум по психологии менеджмента и профессиональной деятельности* под ред. Г.С. Никифорова и др. 2001. 282 с.
4. Климчук В.О. Математичні методи у психології. *Навчальний посібник для студентів психологічних спеціальностей*. К. 2009. 288 с..
5. Мирончук Н.М. Професійне вигорання викладача вищої школи: чинники, ознаки, способи протидії. *Теоретичні і методичні засади розвитку і самовдосконалення особистості педагога-новатора в контексті модернізації нової української школи*: зб. наук.-метод. праць за ред. О.А. Дубасенюк. 2017. С. 62-67.
6. Науменко Г. М. Від професійного вигорання до залученості медичного персоналу. *НЕЙРОNEWS*. 2020. № 8(119). С. 30-36. Джерело: www.neuronews.com.ua
7. Поспелова І.Д., Колеснікова А.П. Психологічні особливості арт-терапевтичних технік для психопрофілактики професійного вигорання у особистості. *Наука, Освіта та суспільство в XXI столітті: наукові ідеї та механізми реалізації*. Зб. тез доповідей (19 листопада 2022 року м. Кропивницький). Ч. 2. С. 32-34

ДІЛОВА ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ

Коваль М. А.

*Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(м. Одеса, Україна)*

Комунікація є специфічною формою взаємодії особистості з іншими людьми як членами суспільства, через комунікації реалізуються соціальні відносини людей. Важливою частиною повсякденної комунікації є ділова комунікація між людьми як в професійній сфері, так і поза нею. У зв'язку з цим все більше значення набуває сформованість у осіб на високому рівні комунікативних здібностей. Комунікативні здібності в сучасному суспільстві – це запорука успіху особистості. Особливо важливою є ця властивість особистості для людини в період вибору майбутньої професії, на початку кар'єри.

Ділову гру ми будемо розглядати як умову для оволодіння діяльнісно-комунікативними здібностями.

Мета роботи – розкрити особливості ділової гри, визначити що вона є засобом розвитку комунікативних здібностей на прикладі студентів.

Ділова гра спрямована на розвиток особистісних якостей учасників, а також підвищення рівня компетентності в певних сферах діяльності людини. Ділова гра включає в себе: ділові, рольові, рухові, комунікативні, імітаційні ігри та вправи, а також обговорення та аналіз реальних ситуацій. У результаті гри учасники отримують практичні рекомендації, алгоритми та способи вирішення поставлених завдань. Структура ділової гри включає в себе: концепцію теми, ділову гру, розбір та аналіз ділової гри в кінці (Ф. Шиллер, Г. Спенсер, В. Вундт).

Ділова гра є педагогічним засобом та активною формою навчання. Вона розвиває творче мислення, під час якого людина набуває здатність аналізувати. Спочатку ділові ігри були створені з метою допомогти керівникам приймати найбільш раціональні рішення на виробництві. На сьогоднішній день дана форма навчання служить для розвитку різноманітних здібностей у людини.

У нашій ситуації ми розглядаємо розвиток комунікативних здібностей, на які безумовно впливає та діяльність, де особистість проявляється. Комунікабельність – дуже важлива риса, без якої багато речей стають складними і багато професій вважаються недоступними. Людина завдяки спілкуванню, вербальному або невербальному, розвивається. За допомогою обміну інформацією ми дізнаємося про життя інших народів, про нашу історію, про новітні розробки в світі, завдяки цьому досягаємо своїх вершин. Саме тому розвивати свої комунікативні здібності просто необхідно. Екскурсії, походи в музеї, спілкування з іншими людьми, конференції, читання книг – все це допомагає нам у розвитку наших здібностей.

У роботі визначається такий вид діяльності, як ділова гра, яка не менш сприяє даному розвитку. Особистість в процесі ділової гри може імітувати ту ситуацію, з якою боїться зіткнутися в житті. Як і у будь-якій іншій грі, тут є свої правила, проводиться індивідуальна робота, ведеться обговорення всієї групи і, нарешті, присутні певні результати. Перед початком необхідно узгодити часові рамки та врахувати можливості учасників. Правила гри повинні бути простими, формулювання завдання – доступним, кожен присутній повинен бути активним учасником. Ділові ігри призводять до того, що людина не лише сама прагне до високого результату, а й підбадьорює до цього друзів.

Ділова гра дає свободу діяльності; перерву в повсякденності; вихід в інший стан душі; знімає напруження; дає порядок; створює гармонію, формує прагнення до вдосконалення; дає захоплення, активізує здібності людини; дає можливість згуртувати колектив; дає компенсацію, нейтралізацію недоліків дійсності; дає фізичне вдосконалення; дає можливість проявити або вдосконалити свої творчі навички, розвиток уяви; дає розвиток дотепності; дає радість спілкування; дає вміння орієнтуватися в реальних життєвих ситуаціях [2].

У процесі ділової гри формуються спроможність співпрацювати та взаємодіяти; психологічна сумісність як здатність адаптуватися до різних темпераментів і характерів; вміння працювати в складі малої групи; вміння користуватися різними засобами комунікації, комп'ютером; спроможність ефективно вирішувати конфлікти; спроможність встановлювати довгострокові горизонтальні та вертикальні зв'язки; вміння ефективно навчати у своїй професійній галузі та інше.

Ділову гру можна проводити перед лекційними заняттями, після прочитання циклу лекцій, або ж здійснювати організацію всього навчального процесу на основі цільної ділової гри.

Таким чином, ділові ігри – це моделювання реальних ситуацій за певних правил, за допомогою якого відпрацьовуються індивідуальні навички кожної людини. Основним елементом гри є механізм імітації, тобто моделювання ситуації, близької до реальності.

Ділові ігри широко поширилися в світі: в США, Німеччині, Франції, Італії, Нідерландах, Чехії, Угорщині, Румунії, Польщі та інших країнах, зокрема вони інтенсивно використовуються в США. Вони проникли в усі сфери народного господарства, в освіту та науку, культуру, психологію та інші галузі. Ділові ігри використовуються, як правило, в системі підготовки кадрів управління в вищих і середніх навчальних закладах, у старших класах школи та, звичайно, при підвищенні кваліфікації спеціалістів. В Україні ділові ігри поки що проникли далеко не в усі навчальні заклади, і використовуються не всіма кафедрами, лише в останні роки ділові ігри починають застосовуватися в навчанні технічних та гуманітарних дисциплін. Ігровий метод у середніх школах розвивається надзвичайно слабо.

З точки зору освіти або організації наукових досліджень, ділові ігри створюють таку ситуацію, в межах якої зміни у поведінці людей піддаються спостереженню.

Використовуються різні тематики для проведення ділових ігор:

- Ігри, які завершуються в порівняно короткий час, називаються експериментальними вправами. Зазвичай вони використовуються як ілюстрації під час читання лекцій або проведення різних досліджень.
- Ігри, в проведенні яких використовуються комп'ютери, називаються іграми з комп'ютерною підтримкою.
- Ігри, що моделюють ділові відносини з повною їх організацією та вибором стратегії, називаються підприємницькими.

Ділові ігри – це метод:

- Експериментування в галузі управління з можливим програванням багатьох варіантів проекту та виявленням оптимального.
- Розробки, випробування та вибору найкращих систем управління в промисловості, освіті, культурі та інших галузях.
- Навчання, що використовується в навчальному процесі.
- Атестації та вибору фахівців та керівників.
- Навчання комунікації, комунікабельності, співпраці.
- Перебудови на нове мислення, надання впливу на самосвідомість та розвиток особистості з вихованням моральних, правових, етичних та інших якостей людини.
- Пробудження та розвиток творчості [1].

Імітаційний метод процесу навчання та наукового дослідження максимально наближає керівників та фахівців до реальної практичної діяльності. Ділові ігри будь-якої тематики мають ряд особливостей, які роблять їх найбільш привабливим засобом інтелектуалізації багатьох аспектів виробничої, навчальної та дослідницької практики. В ігровому процесі досягається певний ступінь свободи маніпулювання простором та часом, який недоступний у реальних ситуаціях. Це, перш за все, управління часом та перенесення операційного простору.

У діловій грі час може бути стиснутий або розтягнутий, можливе моделювання теперішнього, близького та віддаленого майбутнього, включаючи багатолітній період [3].

Ділові ігри довели, що вони сприяють не тільки закріпленню знань та їх використанню у практичній діяльності, але й отриманню вмінь та навичок.

Ділові ігри сприяють:

- адаптації «новачка» до роботи в даному навчальному закладі;
- формуванню навичок розв'язання складних організаційно-економічних завдань;
- отриманню навичок роботи на комп'ютері з використанням «навчальних програм».

Застосування ділових ігор зараз перебуває на стрімкому підйомі. Можна очікувати, що в найближчі роки гральне моделювання управління отримає повсюдне поширення при викладанні економічних та інших дисциплін, а на виробництві – при впровадженні нововведень. Є підстави думати, що ділові ігри стануть невід'ємним методом навчання умінню керувати, використовуючи передові досягнення науки та техніки.

Ділові ігри використовуються в декількох областях:

- в наукових дослідженнях;
- при виборі раціональних варіантів для прийняття рішень в виробничих областях;
- при навчанні студентів та учнів.

Розвиток ділових ігор повністю пов'язаний з науковою роботою. Масштаб, глибина та складність наукової роботи в ділових іграх залежить від їх цільового

призначення та завдань. Створення нових ділових ігор - це велика творча науково-дослідницька робота в співтоваристві розробників, конструкторів, практиків, спеціалістів різних галузей, педагогів, психологів, соціологів, математиків тощо.

Ділова гра складається з семи нероздільних елементів: навчального або навчаючого, виробничого, науково-дослідницького, логічного, психологічного, соціального, інтегрального. Розроблена система прискореного пошуку потрібних ділових ігор, але до цього часу вона ще не реалізована [3].

На перший погляд, проведення ділових ігор дуже просто. Насправді від ігротехніки вимагається знання, вміння та мистецтво проведення гри. Нерідко невмілі ігротехніки «провалюють» гру, не отримують очікуваного ефекту, дискредитують цей метод. Ігрова форма навчання завоювала симпатію, виявилась заманливою для використання як у навчальному процесі, так і при розробці та впровадженні організаційно-економічних нововведень у життя. Масштаб впровадження нововведень по країні потребує численних підготовлених викладачів-ігротехніків. Для забезпечення руху застосування ділових ігор у різних напрямках необхідна підготовка великої кількості спеціалістів.

Так, у нашій роботі, виходячи з мети дослідження, визначимо ділові ігри, що є засобом розвитку комунікативних здібностей на прикладі студентів.

Ділова гра «Медіатор». Мета: діагностика компетентності учасників у вмінні вести переговори та вирішувати конфліктні ситуації, користуючись комунікативними навичками та спеціальною термінологією, що використовується в даній сфері.

Умови гри: учасники вислуховують правила гри, одержують свої ролі. Далі відбувається ситуація.

Ситуація 1. Конфлікт стався між мешканцями будинку, що знаходиться на вулиці Світла 2 «В» та будівельній фірмі «ГЕФЕСТ». Будівельна фірма отримала офіційний дозвіл будувати гаражі у дворі будинку, що знаходиться по вулиці Світла 2 «В». Мешканці проти цього нововведення влаштовують протести і не дають можливості працювати будівельникам. Медіатор - третя особа, яка не стає не на один бік, він контролює процес переговорів. Мета – вийти з конфліктної ситуації, вміло вибудувати діалог, знайти компромісне рішення для обох сторін.

Ситуація 2. У трикімнатній квартирі проживають: мати, дочка та син зі своєю родиною. Мати вирішує продавати квартиру, між членами сім'ї розгорається суперечка, йде поділ грошей, поділ квартири. Мета – дійти компромісу, побудувати діалог.

Ділова гра «Судове слухання». Мета: діагностика компетентності учасників у вмінні вести переговори та вирішувати конфліктні ситуації, користуючись комунікативними навичками та спеціальною термінологією, що використовується в даній сфері.

Умови гри: учасники вислуховують правила гри, одержують свої ролі. Далі відбувається ситуація.

Завдання

Позивач: Комісія у справах неповнолітніх та захист їх прав.

Відповідачі: Іваненко І. Л. – мати, Мурадян С. А. – батько.

Діти: Іваненко О.М., Мурадян Н. А., Мурадян А. С.

Комісія у справах неповнолітніх притягнула батьків до адміністративної відповідальності за невиконання обов'язків щодо утримання та виховання неповнолітніх дітей. Комісія дала можливість змінити своє ставлення до дітей та застосувала міру відповідальності у вигляді штрафу, але відповідачі не скористалися цією можливістю. Обидва батьки перебувають на обліку в наркологічному центрі – хронічний алкоголізм. Справу передано до суду для розгляду. Мета – показати навички у специфічній сфері діяльності, знання певної термінології, вмиле ведення діалогу.

У нашому дослідженні ділова гра використовувалась як засіб розвитку комунікативних здібностей. У процесі роботи ми відзначили ряд закономірностей, що забезпечують її ефективність для розвитку досліджуваного нами психічного явища:

- ділова гра передбачає власну активність учасників, їх мотивованість. Саме юнацький вік, що припадає на період студентства характерно для розвитку рефлексії студентів. Вони все більше прагнуть до розуміння своїх дій і поступок, важливим для них є кінцевий результат, та мета, яку собі поставили;

- забезпечення теоретичною інформацією, юнацький вік – період становлення наукового світогляду. Із цього приводу ми вважаємо, що необхідний інформаційний контекст, що забезпечує розуміння власної динаміки розвитку студентів, у даному випадку – розвитку комунікативних здібностей.

Література

1. Волошина Н. В. До питання про структуру комунікативних здібностей особистості. Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка. К.: КНУ, 2012. № 12. С. 114-117.

2. Євдокимова В. В. Ділова гра як метод навчання. *Дидактика вищої школи*. URL: https://vo.uu.edu.ua/pluginfile.php/251818/mod_resource/content/3/%D0%A2%D0%B5%D0%BC%D0%B0%202.2.%20%D0%94%D1%96%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B3%D1%80%D0%B0%20%D1%8F%D0%BA%20%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf

3. Корякіна І. В. Особистісна готовність дітей 6-го року життя до школи як актуальна проблема сьогодення. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету*. Бердянськ: БДПУ, 2010. № 3. С. 176–185.

РОЛЬ ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ У ПОВЕДІНЦІ В КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ

Мартинюк І. Д.

*Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(м. Одеса, Україна)*

На поведінку особистості, у тому числі і в конфліктній ситуації, впливають її індивідуальні особливості. Виникає питання, як індивідуально-типологічні особливості особистості, такі як темперамент і характер впливають на поведінку особистості в конфліктній ситуації.